

محمد حسن نبوی

توانمندی پیامبر ﷺ در جذب انسانها می فرماید: «فِيمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لَنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ»؛^۱ «به سبب رحمت الهی است که تو نسبت به آنان خوشخو و مهربان هستی و اگر تندخو و سخت دل بودی، از گرد تو پراکنده می شدند.»

قرآن مجید با صراحت علت گرد آمدن مردم را در کنار پیامبر ﷺ لاین بودن و نرمخوئی حضرت قلمداد کرده است.

در جای دیگر قرآن مجید

یکی از ویژگیهای بسیار برجسته و مهمی که می تواند رمز موفقیت مبلغ باشد، محبت و علاقه به مردم است.

اگر مبلغ به همه انسانها از عمق جان علاقه مند باشد، رفتار او بر این اساس شکل گرفته، می تواند زمینه جذب و اصلاح انسانها را فراهم سازد.

تلاش برای اصلاح انسانها بدون جذب و ایجاد انس و علاقه، کاری کم اثر و گاهی بی ثمر خواهد بود.

پیامبر ﷺ در نخستین گام، افراد را جذب و پس از آن به القاء پیام مبادرت می ورزید.

قرآن مجید درباره علت

۱. آل عمران/ ۱۵۹.

مبلغ اگر از سویی با تمام توان بکوشد و از سوی دیگر برای همه مردم رحمت باشد، می تواند در جهت هدایت انسانها توفیق یابد.

اهمیت محبت به مؤمنین

مهر و عطوفت مؤمنان نسبت به یکدیگر تکلیف دینی است؛ اما مبلغ که خود احیاگر فضیلت‌های دینی است از سویی لازم است به این تکلیف الهی عمل کند و از سوی دیگر برای موفق شدن در تبليغ معارف اسلامی نیز باید مهر و عطوفت داشته باشد.

«عَنْ أَبِي الْمَأْمُونِ الْحَارِثِيِّ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام مَا حَقُّ الْمُؤْمِنِ عَلَى الْمُؤْمِنِ قَالَ إِنَّ مِنْ حَقِّ الْمُؤْمِنِ عَلَى الْمُؤْمِنِ الْمَوَدَّةَ لَهُ فِي صَدْرِهِ وَالْمَوَاسَاةَ لَهُ فِي مَالِهِ وَالْحَلْفَ لَهُ فِي أَهْلِهِ وَالنُّصْرَةَ لَهُ عَلَى مَنْ ظَلَمَهُ وَإِنْ كَانَ نَافِلَةً فِي الْمُسْلِمِينَ وَكَانَ غَايِبًا أَخَذَ لَهُ بِنَصِيْبِهِ وَإِذَا مَاتَ الزَّيَارَةَ لَهُ إِلَى قَبْرِهِ وَأَنْ لَا يَظْلِمَهُ وَأَنْ لَا يَغْشَاهُ وَأَنْ لَا يَحْوَنَهُ وَأَنْ لَا يَسْخُدَ لَهُ وَأَنْ لَا يَكْذِبَهُ وَأَنْ لَا يَقُولَ لَهُ أَيْبٌ وَإِذَا قَالَ لَهُ أَيْبٌ فَلَيْسَ بَيْنَهُمَا وَلَايَةٌ وَإِذَا قَالَ لَهُ أَنْتَ عَدُوِّي فَقَدْ كَفَرَتْ أَحَدُهُمَا وَإِذَا اتَّهَمَهُ انْمَاثَ الْإِبْمَانُ فِي قَلْبِهِ كَمَا

۱. انبیا/ ۱۰۷.

۲. توبه/ ۱۲۸.

پیامبر صلی الله علیه و آله را این چنین توصیف می فرماید: «وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ»^۱ «ما تو را نفرستادیم جز رحمت برای جهانیان.»

پیامبر صلی الله علیه و آله حتی برای کافران رحمت است، تا آنان را از تاریکیهای ضلالت نجات بخشیده و هدایت نماید. این رحمت هنگامی که به مؤمنین می رسد، جایگاه ویژه می یابد. قرآن مجید نیز در این باره می فرماید: «لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ»^۲ «همانا فرستاده ای از خود شما برایتان آمد که رنج و ناراحتی شما برایش گران، بر (هدایت) شما حریص و نسبت به مؤمنان دلسوز و مهربان است.»

پیامبر صلی الله علیه و آله آنچنان نسبت به مردم محبت دارد که قرآن در ترسیم ویژگی اخلاقی آن بزرگوار می فرماید، رنج و مشقت مردم او را آزار می دهد، نسبت به گمراهی و انحراف مردم بی تفاوت نیست و برای هدایت آنان با حرص می کوشد و نسبت به مؤمنان دلسوز و مهربان است.

می‌رود؛ همانگونه که نمک در آب
ذوب می‌شود.»

در این روایت عجیب که حقوق
مؤمنین بر یکدیگر مطرح شده، قبل از
همه حقوق، حق دوستی قلبی بیان
گردیده است.

محبت مؤمنین نسبت به یکدیگر
تا آنجا اهمیت دارد که امام سجاد علیه السلام
می‌فرماید:

«نَظَرُ الْمُؤْمِنِ فِي وَجْهِ أَخِيهِ الْمُؤْمِنِ
لِلْمَوَدَّةِ وَالْمَحَبَّةِ لَهُ عِبَادَةٌ»^۱ نگاه مؤمن در
چهره برادر مؤمن اش از روی دوستی
و مهربانی به او عبادت است.»

مبلغ همانطور که با نگاه مهرآمیز
خویش بر مردم، پاداش می‌برد، آنان را
نیز با رفتار دوستانه خویش به دین و
مسجد جذب می‌کند که خود اجر و
پاداش فراوان دارد.

دوستی در غربت

گاهی مبلغان و یا خانواده آنان به

يَنْمَاتُ الْمِلْحُ فِي الْمَاءِ^۱ آبی مأمون
حارثی می‌گوید: به امام صادق علیه السلام
عرض کردم حق مؤمن بر مؤمن
چیست؟ حضرت فرمودند: بعضی از
حقوق مؤمن بر مؤمن آن است که:

۱. او را از درون دوست داشته
- باشد؛ ۲. او را در مال خود شریک کند؛
۳. [هنگام غایب بودنش] جانشین او
- در خانواده‌اش باشد؛ ۴. در مقابل کسی
- که به او ظلم می‌کند به او کمک کند؛
۵. و اگر بهره غنیمی در مسلمانان دارد
- و غائب است برای او دریافت کند؛
۶. هنگامی که فوت کرد قبر او را
- زیارت کند؛ ۷. به او ستم نکند؛ ۸. او را
- فریب ندهد؛ ۹. به او خیانت ننماید؛
۱۰. او را خوار نکند؛ ۱۱. دروغ‌گویی
- نشمارد؛ ۱۲. به او اُف نگوید که اگر اُف
- بگوید بین آنها دوستی نیست؛ ۱۳. اگر

به او بگوید که دشمن من هستی یکی
از این دو کافر شده است (زیرا دو
مؤمن دشمن هم نمی‌شوند یا اولی
واقعاً دشمن شده که کافر است و یا
دشمن نیست و او بی‌دلیل به او
می‌گوید او کافر شده است)؛ ۱۴. و اگر
به او تهمت زند ایمان در دلش از بین

۱. وسائل الشیعة، شیخ حر عاملی، مؤسسة آل
البيت لاحیاء التراث، قم، چاپ اول، ۱۴۰۹
هجری قمری، ج ۱۲، ص ۲۰۷.
۲. بحار الأنوار، علامه مجلسی، مؤسسة الوفاء
بیروت - لبنان، ۱۴۰۴ هجری قمری، ج ۷۵،
ص ۱۴۰.

راههای صحیح ایجاد محبت را به ما می‌آموزد.

خوشرویی

یکی از اموری که در لسان روایات بر آن تأکید شده، خوشرویی است.

از امام صادق علیه السلام نقل شده که فرمودند: «ثَلَاثٌ مَنْ أَتَى اللَّهَ بِوَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ أَوْجَبَ اللَّهُ لَهُ الْجَنَّةَ الْإِنْفَاقَ مِنْ إِفْتَارِ وَالْبِشْرُ لِيَجْمَعَ الْعَالَمَ وَالْإِنْفَاقُ مِنْ نَفْسِهِ»^۱ سه چیز است که اگر کسی یکی از آنها را نزد خداوند برد، او بهشت را برایش واجب گرداند. انفاق در حال تنگدستی، خوشرویی نسبت به همه مردم جهان و درباره خود انصاف داشتن.»

چه زیباست که مبلغ نسبت به همه مردم خواه اهل مسجد و یا اهل فسق باشند، با روی باز برخورد کند که خود می‌تواند در جذب انسانها به دین بسیار مؤثر باشد.

دلیل آنکه در مناطق تبلیغی غریب هستند، احساس دلتنگی می‌کنند، در حالی که گاهی دوستی، بیش از خویشاوندی، افراد را به یکدیگر نزدیک می‌کند.

اگر مبلغ راه انس و دوستی با مردم را در پیش گرفت و همسر او با برگزاری جلسات قرآن و دعا، با زنان منطقه تبلیغی ارتباط برقرار کرد، غربت، ویژگیهای خود را از دست داده محل تبلیغ، محل انس می‌گردد.

امام مجتبی علیه السلام می‌فرماید:

«الْقَرِيبُ مَنْ قَرَّبَتْهُ الْمَوَدَّةُ وَإِنْ بَعُدَ نَسَبُهُ وَالْبَعِيدُ مَنْ بَعَدَتْهُ الْمَوَدَّةُ وَإِنْ قَرَّبَ نَسَبُهُ»^۲
خویش نزدیک آن است که مودت و دوستی او را نزدیک کرده باشد، گرچه نسبت او دور باشد و بیگانه دور کسی است که [عدم] دوستی او را دور کرده باشد، گرچه نسبت خویشاوندی او نزدیک باشد.

راههای ایجاد محبت

با توجه به اهمیت دوستی در عرصه تبلیغ و جایگاه مهم این امر در زمینه سازی جهت تبلیغ معارف دین، در این بخش روایاتی را بیان می‌کنیم که

۱. الکافی، شیخ کلینی، دار الکتب الاسلامیه، تهران، چاپ چهارم، ۱۳۶۵ هجری شمسی، ج ۲، ص ۶۴۳؛ در ترجمه مصطفوی، ج ۴، ص ۴۵۸.
۲. همان، ج ۲، ص ۱۰۳.

جَنَاحَكَ وَ تَطْيِبُ كَلَامَكَ وَ تَلْقَى أَخَاكَ بِبِشْرِ حَسَنٍ؛^۱ نرم خوئی پیشه کن، سخن خود را زیباگردان و برادر خود را با رویی خوش ملاقات کن.»

ثمره خوشرویی

برخورد شاد، خندان و با چهره‌ای باز، آثار بسیار زیادی دارد که سه روایت در این زمینه بیان می‌شود.

امام باقر علیه السلام می‌فرماید:

«صَنِيعُ الْمَعْرُوفِ وَ حُسْنُ الْبَشْرِ يُكْسِبَانِ الْمَحَبَّةَ وَ يَقْرَبَانِ مِنَ اللَّهِ وَ يُدْخِلَانِ الْجَنَّةَ؛^۲ کار خوب و روی خوش موجب کسب محبت و قرب به خداوند و ورود به بهشت می‌شوند.»

امیرالمؤمنین علیه السلام می‌فرماید: «الْبَشَاشَةُ مِثْقَالُ الْمَوْدَّةِ؛ خوش برخوردی (و انس با مردم) رمز اصلی دوستی و محبت است.»

حال که خوش کرداری و خوشرویی تا این حد مؤثر است که در دنیا، دوستی و

همچنین از امام محمد باقر علیه السلام نقل شده که فرمودند: «أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَوْصِنِي فَكَانَ فِيمَا أَوْصَاهُ أَنْ قَالَ التَّقَى أَخَاكَ بِوَجْهِ مُنْسَبٍ؛^۱ مردی خدمت پیامبر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آمد و گفت: یا رسول الله! به من توصیه‌ای بفرما. حضرت در ضمن سفارشاتش به او فرمودند: برادرت را با چهره باز ملاقات کن.»

در روایت دیگری پیامبر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ می‌فرماید: «يَا بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ إِنَّكُمْ لَنْ تَسْعُوا النَّاسَ بِأَمْوَالِكُمْ فَالْقَوْمُ بِطَلَاةِ الْوَجْهِ وَ حُسْنِ الْبِشْرِ؛^۲ ای فرزندان عبدالمطلب! شما نمی‌توانید همه مردم را با مال خود گشایش بخشید، پس با روی باز و چهره خوش با آنان برخورد کنید.»

مردم در گرفتاریها به مبلغان مراجعه می‌کنند، اگر چه آنان نمی‌توانند همه مشکلات مردم را حل کنند، لیکن با برخورد خوش و چهره باز می‌توانند از دردهای آنان بکاهند.

یکی از اصحاب امام صادق علیه السلام از ایشان پرسید: حدّ خوش اخلاقی چیست؟ حضرت فرمودند: «تُؤَلِّينُ

۱. همان.

۲. همان.

۳. همان.

۴. مستدرک الوسائل، محدث نوری، مؤسسة آل البيت لاحیاء التراث، ق، چاپ اول، ۱۴۰۸ هجری قمری، ج ۱۲، ص ۳۴۴.

چهره خویش را شاد و جذاب نگه دارد. عضلات صورت انسان با ترکیبی که غالباً دارد شکل می‌گیرد، از اینرو افراد بد اخلاق هنگامی که می‌خندند، در چروکهای صورت خود، گویی اندوهی بزرگ را پنهان می‌کنند، بر عکس کسانی که صورت خود را عادت به خوشرویی داده باشند، گاهی در حال گریه هم انگار می‌خندند.

سلام

یکی دیگر از مسائلی که موجب ارتباط مهرآمیز بین مبلغ و مردم می‌گردد، سلام کردن به مردم است. در آیات و روایات بسیاری بحث سلام و تحیت گفتن به برداران دینی سفارش شده است.

پیامبر اسلام ﷺ می‌فرماید: «خَيْرُكُمْ مَنْ أَطْعَمَ الطَّعَامَ وَأَفْسَى السَّلَامِ وَ صَلَّى وَالنَّاسَ نِيَامًا»^۲ بهترین شما کسی است که به دیگران طعام می‌دهد، بلند سلام می‌کند و در حالی که مردم خفته‌اند نماز می‌خواند.»

در اینجا تنها به سلام کردن سفارش نشده، بلکه بلند سلام کردن مورد عنایت

محبت را به ارمغان می‌آورد و آدمی را به خدا نزدیک و به بهشت وارد می‌کند، سزاوار است این اخلاق ارزشمند را پیشه خود کنیم.

در روایت دیگری پیامبر ﷺ می‌فرماید: «حُسْنُ الْبَشْرِ يَذْهَبُ بِالسَّخِيمَةِ»^۱ خوشرویی کینه را برطرف می‌سازد.»

چه بسیار دیده شده که فردی نسبت به دوست خود کدورت داشته و تا وقتی که از او دور بوده کینه او را در دل می‌پرورانده است؛ اما با یک برخورد صمیمی شاد و با محبت، همه دشمنیها از بین رفته است.

دشمنان اسلام از روحانیون چهره‌ای خشن، تند، غیر منعطف و خشک در اذهان مردم ساخته‌اند. مبلغ می‌تواند با برخورد صمیمی و با چهره باز و خندان خود همه تبلیغات دشمن را خنثی ساخته، مردم را به مسجد، پایگاه نشر معارف دین جذب کند. چهره آدمی می‌تواند عبوس، دارای

اخم و چین و چروک فراوان باشد. لبها هیچگاه بر خنده باز نگردد، چشمها خشن و بی رحم باشد، از گونه‌ها کینه ببارد و همین انسان می‌تواند با عادت به لبخند،

۱. کافی، همان، ج ۲، ص ۱۰۴.

۲. بحارالانوار، همان، ج ۷۳، ص ۳.

مبلغ متواضع را، از کسی که انتظار سلام از مردم دارد به خوبی باز می‌شناسند.

اینجانب در عرصه تبلیغ و بررسی علل موفقیت مبلغان، مطالبی را به اقتضاء فعالیت‌های خود دریافته‌ام که از مهم‌ترین آنها برخوردارم محبت‌آمیز مبلغ و ابتداء به سلام کردن می‌باشد.

از امیرالمؤمنین علی علیه السلام نقل شده است که:

«لِلسَّلَامِ سَبْعُونَ حَسَنَةً تَسَعَةٌ وَسِتُّونَ لِلْمُبْتَدِي وَوَاحِدَةٌ لِلرَّادِّ»^۴ برای سلام کردن هفتاد حسنه است که شصت و نه حسنه آن برای کسی است که ابتداء به سلام می‌کند و یک حسنه برای کسی که پاسخ می‌گوید.

و در روایت دیگری حضرت امیرمؤمنان علیه السلام می‌فرمایند: «إِنَّ مِنْ مُوَجِّبَاتِ الْمَغْفِرَةِ بَدَلُ السَّلَامِ وَحَسَنَ الْكَلَامِ»^۵ همانا از چیزهایی که موجب مغفرت می‌گردد، بخشش سلام و نیکویی سخن است.

است؛ نه سلام آهسته و آرام. برخی از افراد یا سلام نمی‌کنند و یا اینکه هنگام سلام کردن از روی تکبر زیر لب سلام می‌کنند. بلند سلام کردن این اخلاق زشت را کنترل می‌کند.

در روایت دیگری از امام باقر علیه السلام نقل شده است که: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَهُمْ بِسَبْعِ عِبَادَةِ الْمَرْضَى وَاتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ وَإِزْرَارِ الْقَسَمِ وَتَسْمِيَةِ الْعَاطِسِ وَنَصْرِ الْمَظْلُومِ وَإِفْسَاءِ السَّلَامِ وَإِجَابَةِ الدَّاعِي»^۱ پیامبر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مردم را به هفت چیز دستور داد: عیادت بیماران، تشییع جنازه، وفای به قسم، دعا به کسی که عطسه می‌کند، یاری مظلوم، بلند سلام کردن و دعوت دیگران را پذیرفتن. امام صادق علیه السلام می‌فرماید:

«مِنَ التَّوَاضُعِ أَنْ تُسَلِّمَ عَلَيَّ مِنْ لَقَبْتِ»^۲ سلام کردن بر هر کس که برخوردار کردی نشانه تواضع است.

در روایت دیگری از پیامبر اسلام صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نقل شده است که حضرت فرمودند: «أَبْخَلُ النَّاسِ مَنْ بَخَلَ بِالسَّلَامِ»^۳ بخیل‌ترین مردم کسی است که در سلام کردن بخل ورزد.

ابتدای به سلام از طرف مبلغان دین از تأثیر بسیار زیادی برخوردار است. مردم،

۱. بحار الأنوار، همان، ج ۷۳، ص ۲.

۲. همان، ص ۱۱.

۳. همان، ص ۱۲.

۴. بحار الأنوار، ج ۷۳، ص ۱۱.

۵. همان.